

TALABA-YOSHLARDA VATANPARVARLIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20685595>

Ibragimov Lazizbek Umidjon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim fakulteti 2-bosqich 24.124 guruh

PEDAGOGICAL MECHANISMS OF FORMING PATRIOTIC COMPETENCE IN STUDENT YOUTH

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПАТРИОТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik mexanizmlari nazariy va amaliy jihatdan tahlil etilgan. Tadqiqotda vatanparvarlik kompetensiyasining mazmun-mohiyati, uning tarkibiy komponentlari (kognitiv, motivatsion-qadriyatli, emotsional-irodaviy va faoliyatli) hamda ularni shakllantirishga ta'sir etuvchi pedagogik omillar yoritilgan. Shuningdek, kompetensiyaviy, aksiologik, faoliyatli va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslari ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Abstract: This scientific article analyzes the pedagogical mechanisms for developing patriotic competence among student youth from both theoretical and practical perspectives. The study examines the essence of patriotic competence, its structural components (cognitive, motivational-value, emotional-volitional, and activity-based), and the pedagogical factors influencing its formation. Furthermore, scientific and methodological foundations for developing patriotic competence based on competence-based, axiological, activity-based, and student-centered approaches are proposed. The results contribute to improving educational and spiritual-educational processes in higher education institutions.

Аннотация: В данной научной статье анализируются педагогические механизмы формирования патриотической компетентности у студенческой молодежи с теоретической и практической точек зрения. Рассматриваются

сущность патриотической компетентности, её структурные компоненты (когнитивный, мотивационно-ценностный, эмоционально-волевой и деятельностный), а также педагогические факторы, влияющие на её формирование. Также разработаны научно-методические основы развития патриотической компетентности на основе компетентностного, аксиологического, деятельностного и личностно-ориентированного подходов. Результаты исследования способствуют совершенствованию воспитательной работы в высших учебных заведениях.

Kalit so'zlar: *Vatanparvarlik, vatanparvarlik kompetensiyasi, talaba-yoshlar, pedagogik mexanizmlar, kompetensiyaviy yondashuv, ma'naviy tarbiya, fuqarolik kompetensiyasi, milliy qadriyatlar.*

Keywords: *Patriotism, patriotic competence, student youth, pedagogical mechanisms, competence-based approach, moral education, civic competence, national values.*

Ключевые слова: *Патриотизм, патриотическая компетентность, студенческая молодежь, педагогические механизмы, компетентностный подход, духовно-нравственное воспитание, гражданская компетентность, национальные ценности.*

KIRISH

Bugungi globallashuv, axborotlashuv va ijtimoiy-madaniy transformatsiyalar sharoitida yosh avlodning milliy o'zlikni anglashi, Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalanishi hamda fuqarolik mas'uliyatini chuqur his etishi davlat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimida tahsil olayotgan talaba-yoshlar jamiyatning intellektual salohiyatini belgilovchi, mamlakatning istiqboldagi ijtimoiy-siyosiy va ma'naviy rivojlanishini ta'minlovchi asosiy ijtimoiy qatlam hisoblanadi. Shu sababli ularda vatanparvarlik

kompetensiyasini shakllantirish masalasi pedagogika fanining dolzarb ilmiy-amaliy muammolaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Vatanparvarlik insonning Vatan ravnaqi, milliy manfaatlar va xalq farovonligi yo'lida mas'uliyat bilan faoliyat yuritishga tayyorligini ifodalovchi murakkab ijtimoiy-pedagogik hodisadir. Mazkur tushuncha shaxsning milliy qadriyatlarga hurmati, tarixiy merosga sadoqati, fuqarolik burchini anglash darajasi hamda mamlakat taraqqiyotiga daxldorlik hissi bilan uzviy bog'liqdir. Zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv nuqtai

nazaridan vatanparvarlik nafaqat ma'lum bilimlar majmui, balki shaxsning qadriyatli munosabati, ijtimoiy faol pozitsiyasi va amaliy faoliyatida namoyon bo'ladigan integrativ sifat sifatida talqin qilinadi.

Dunyo miqyosida yoshlar tarbiyasida milliy identifikatsiya, fuqarolik kompetensiyasi, ijtimoiy birdamlik va vatanparvarlikni rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimlarida tarixiy xotirani mustahkamlash, milliy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirish, fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik texnologiyalar samarali qo'llanilmoqda. Bunday tajribalar vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning ilmiy asoslangan pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida yoshlarning ma'naviy-axloqiy kamolotini yuksaltirish, ularda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlikni mustahkamlash, fuqarolik mas'uliyati hamda vatanparvarlik fazilatlarini

rivojlantirish muhim vazifalar qatorida qayd etilgan. Bu esa oliy ta'lim muassasalarida talaba-yoshlar vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari, shart-sharoitlari va mexanizmlarini chuqur ilmiy tadqiq etishni taqozo etadi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik tarbiyasi, fuqarolik tarbiyasi, ma'naviy-axloqiy rivojlanish hamda kompetensiyaviy yondashuv masalalari ko'plab tadqiqotlarda o'rganilgan bo'lsa-da, talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning yaxlit pedagogik mexanizmlari, ularning tarkibiy komponentlari, mazmuni, metodlari va samaradorlik mezonlari yetarli darajada tizimli tadqiq etilmagan. Natijada ta'lim-tarbiya jarayonida vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash hamda ularning ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik mexanizmlarini nazariy jihatdan asoslash hamda ularni ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali integratsiya qilish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan

iborat. Tadqiqotda kompetensiyaviy yondashuv, aksiologik yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim hamda faoliyatli yondashuv tamoyillariga tayangan holda talaba-yoshlarning vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishning mazmuni, shakllari, metodlari va pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilinadi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning motivatsion-qadriyatli, kognitiv, emotsional-irodaviy va faoliyatli komponentlarini o'zaro integratsiyalashgan pedagogik mexanizm sifatida asoslash hamda uning samaradorligini ta'minlovchi pedagogik omillarni aniqlash bilan belgilanadi. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni takomillashtirish, yoshlar tarbiyasi samaradorligini oshirish hamda vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik faoliyatni ilmiy-metodik jihatdan boyitishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish masalasi pedagogika, psixologiya, sotsiologiya va falsafa fanlarining kesishgan nuqtasida joylashgan

murakkab hamda ko'p qirrali ilmiy muammo hisoblanadi. Mazkur masalaning nazariy-metodologik asoslarini tadqiq etishda vatanparvarlik tarbiyasi, fuqarolik tarbiyasi, ma'naviy-axloqiy rivojlanish, kompetensiyaviy yondashuv va shaxs kamoloti bilan bog'liq ilmiy qarashlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda vatanparvarlikning shaxs rivojlanishidagi o'rnini, uning fuqarolik ongini shakllantirishdagi ahamiyati hamda ta'lim jarayonidagi pedagogik imkoniyatlari keng yoritilgan. Jumladan, J. Dewey ta'limning demokratik jamiyat qurishdagi rolini asoslab, yoshlarda ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik faolligini rivojlantirish zarurligini ta'kidlagan. P. Freire esa ta'limni shaxsning ijtimoiy ongini shakllantiruvchi muhim vosita sifatida baholab, yoshlarning jamiyat taraqqiyotidagi faol ishtirokini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratgan. Shuningdek, A. Maslow va C. Rogersning gumanistik ta'lim konsepsiyalarida shaxsning o'zligini anglashi, ijtimoiy qadriyatlarga munosabati va fuqarolik pozitsiyasining shakllanishi vatanparvarlik tarbiyasining muhim omillari sifatida talqin etiladi.

MDH mamlakatlari olimlari tomonidan amalga oshirilgan

tadqiqotlarda vatanparvarlik tarbiyasining nazariy va amaliy jihatlari chuqur o'rganilgan. Xususan, V.A. Suxomlinskiy yoshlarni Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashda milliy qadriyatlar, tarixiy xotira va ma'naviy merosning ahamiyatini asoslab bergan. A.S. Makarenko esa jamoa orqali tarbiyalash konsepsiyasida fuqarolik mas'uliyati va vatanparvarlik sifatlarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlarini ko'rsatib o'tgan. L.I. Bojovich, A.N. Leontev va S.L. Rubinshteynlarning shaxs rivojlanishi va motivatsiya nazariyalari vatanparvarlik kompetensiyasining psixologik mexanizmlarini tushuntirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekistonlik olimlar tomonidan ham yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash masalalari keng tadqiq etilgan. Jumladan, M. Quronov, N. Egamberdiyeva, B. Xodjayev, R. Mavlonova, O. Musurmonova va boshqa tadqiqotchilar tomonidan ma'naviy-axloqiy tarbiya, milliy qadriyatlar asosida shaxs kamolotini ta'minlash hamda yoshlarda fuqarolik va vatanparvarlik fazilatlarini rivojlantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Mazkur tadqiqotlarda milliy qadriyatlar, tarixiy meros, ma'naviy-ma'rifiy faoliyat va ta'lim-tarbiya jarayonining integratsiyasi yoshlar

vatanparvarligini rivojlantirishning asosiy omillari sifatida e'tirof etiladi.

So'nggi yillarda pedagogika fanida kompetensiyaviy yondashuvning keng qo'llanilishi natijasida vatanparvarlikni faqat hissiy yoki ma'naviy sifat sifatida emas, balki shaxsning bilim, ko'nikma, qadriyat va amaliy faoliyatini o'zida mujassamlashtirgan integrativ kompetensiya sifatida talqin etish tendensiyasi kuchaymoqda. Biroq mavjud ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik mexanizmlari, ularning tarkibiy komponentlari va samaradorlik ko'rsatkichlari hali ham yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Shu jihatdan mazkur tadqiqot vatanparvarlik kompetensiyasining mazmun-mohiyatini aniqlash va uni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik mexanizmlarni ilmiy asoslashga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

Tadqiqot metodologiyasining nazariy asosini kompetensiyaviy yondashuv, aksiologik yondashuv, tizimli yondashuv, faoliyatli yondashuv hamda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyalari tashkil etadi. Kompetensiyaviy yondashuv talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini bilim,

qadriyat, motivatsiya va amaliy faoliyatning o‘zaro uyg‘unligi asosida shakllantirish imkonini beradi. Aksiologik yondashuv orqali milliy va umuminsoniy qadriyatlarning shaxs dunyoqarashidagi o‘rni aniqlanadi. Tizimli yondashuv vatanparvarlik kompetensiyasining tarkibiy qismlarini yaxlit pedagogik tizim sifatida tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Faoliyatli yondashuv esa talabalarning ijtimoiy, ma’naviy-ma’rifiy va fuqarolik faoliyatidagi ishtiroki orqali mazkur kompetensiyani rivojlantirish mexanizmlarini ochib beradi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning nazariy va empirik metodlaridan foydalanildi. Nazariy metodlar sifatida pedagogik, psixologik, falsafiy va sotsiologik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish, umumlashtirish hamda ilmiy manbalarni interpretatsiya qilish usullaridan foydalanildi. Empirik metodlar sifatida kuzatish, suhbat, anketa so‘rovi, pedagogik diagnostika, ekspert baholash va pedagogik tajriba-sinov ishlari qo‘llanildi. Olingan natijalarning ishonchliligini ta’minlash maqsadida matematik-statistik tahlil metodlaridan ham foydalanildi.

Mazkur metodologik yondashuvlar asosida talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning motivatsion-

qadriyatli, kognitiv, emotsional-irodaviy va faoliyatli komponentlari o‘zaro bog‘liq holda o‘rganildi. Shu bilan birga, ta’lim jarayonida milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, ma’naviy-ma’rifiy faoliyat, ijtimoiy loyihalar hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarning vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishdagi o‘rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Natijada talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning samarali pedagogik mexanizmlarini aniqlash va amaliyotga joriy etish bo‘yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqish uchun zarur metodologik asos yaratildi.

NATIJALAR

Talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish bo‘yicha olib borilgan nazariy va empirik tadqiqotlar natijalari ushbu jarayonning murakkab, ko‘p komponentli hamda bosqichma-bosqich rivojlanuvchi pedagogik tizim ekanligini ko‘rsatdi. Tadqiqot davomida olingan ma’lumotlar tahlili vatanparvarlik kompetensiyasi talabalarda bir vaqtning o‘zida bilimiy, qadriyatli, emotsional va faoliyatga yo‘naltirilgan jihatlarni o‘z ichiga olishini tasdiqladi.

Birinchidan, talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasining kognitiv komponenti yetarli darajada

shakllanmaganligi aniqlandi. Aksariyat respondentlar Vatan tarixi, milliy qadriyatlar, davlat ramzlarining mazmuni hamda fuqarolik burchi haqidagi bilimlarni fragmentar tarzda egallaganliklari kuzatildi. Bu holat ta'lim jarayonida vatanparvarlikka oid bilimlarni tizimli va integrativ yondashuv asosida berish zarurligini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, motivatsion-qadriyatli komponent tahlili shuni ko'rsatdiki, talabalarda Vatanga sadoqat va milliy g'urur hissi mavjud bo'lsa-da, ularning bir qismida bu qadriyatlar barqaror ichki motivatsiyaga aylangan emas. Ya'ni, vatanparvarlik ko'proq hissiy darajada namoyon bo'lib, amaliy ijtimoiy faoliyatga to'liq ko'chmagan holatlar aniqlangan. Bu esa qadriyatlarni faqat nazariy emas, balki amaliy faoliyat orqali mustahkamlash zarurligini anglatadi.

Uchinchidan, emotsional-irodaviy komponent bo'yicha natijalar talabalarda Vatanga nisbatan ijobiy emotsional munosabat shakllanganligini, biroq murakkab ijtimoiy vaziyatlarda (mas'uliyatli qaror qabul qilish, ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish, jamoaviy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash) iroda barqarorligi yetarli darajada emasligini ko'rsatdi. Bu holat vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishda

psixologik tayyorgarlik va reflektiv faoliyatni kuchaytirish zarurligini asoslaydi.

To'rtinchidan, faoliyatli komponent tahlili shuni ko'rsatdiki, talabalarining faqat kichik qismi ijtimoiy loyihalar, volontyorlik faoliyati, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar va fuqarolik tashabbuslarida faol ishtirok etadi. Aksariyat talabalarda vatanparvarlikni amaliy faoliyat orqali namoyon etish darajasi pastligi kuzatildi. Bu esa ta'lim muassasalarida faoliyatga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

Pedagogik tajriba-sinov ishlari natijasida ishlab chiqilgan integrativ pedagogik model (ma'ruza-seminar-amaliy faoliyat-refleksiya tizimi) asosida eksperimental guruhda vatanparvarlik kompetensiyasining barcha komponentlari sezilarli darajada rivojlanganligi aniqlandi. Nazorat va tajriba guruhlarida o'rtasidagi qiyosiy tahlil natijalariga ko'ra, tajriba guruhida kognitiv ko'rsatkichlar 18–22%, motivatsion-qadriyatli ko'rsatkichlar 20–25%, emotsional-irodaviy ko'rsatkichlar 15–19%, faoliyatli ko'rsatkichlar esa 22–28% ga oshganligi qayd etildi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishda

quyidagi pedagogik omillar hal qiluvchi ahamiyatga ega:

- milliy va umuminsoniy qadriyatlarning integratsiyasi;
- tarixiy xotira va madaniy merosga asoslangan ta'lim mazmuni;
- interaktiv va muammoli o'qitish texnologiyalari;
- talabalarni ijtimoiy foydali faoliyatga jalb etish;
- refleksiv tahlil va o'z-o'zini baholash mexanizmlari.

Umuman olganda, olingan natijalar talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish jarayoni faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmasdan, balki qadriyatlar tizimini ichki e'tiqodga aylantirish va uni amaliy faoliyatda namoyon etishga yo'naltirilgan kompleks pedagogik yondashuvni talab etishini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogik ilmfanda shaxsning ijtimoiylashuvi, fuqarolik identifikatsiyasi hamda ma'naviy-axloqiy kamoloti bilan bevosita bog'liq kompleks jarayon sifatida talqin etiladi. Olib borilgan tadqiqot natijalari ushbu kompetensiyaning shakllanishi stixiyali tarzda emas, balki maqsadga yo'naltirilgan, tizimli va bosqichma-

bosqich tashkil etilgan pedagogik ta'sirlar orqali samarali rivojlanishini ko'rsatdi.

Tadqiqot natijalarini mavjud ilmiy qarashlar bilan qiyosiy tahlil qilish shuni tasdiqlaydiki, vatanparvarlik kompetensiyasi faqat bilimlar majmui sifatida emas, balki qadriyatli munosabat, motivatsion yo'nalganlik va ijtimoiy faol xulq-atvor birligi sifatida namoyon bo'ladi. Bu holat J. Dewey va P. Freire tomonidan ilgari surilgan shaxsni ijtimoiy faol subyekt sifatida shakllantirish konsepsiyalari bilan uyg'unlik kasb etadi. Shuningdek, V.A. Suxomlinskiy tomonidan ta'kidlangan milliy qadriyatlar va tarixiy xotiraning tarbiyaviy ahamiyati tadqiqot natijalarida ham o'z tasdig'ini topdi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, talabalarda vatanparvarlik kompetensiyasining kognitiv komponenti nisbatan barqaror bo'lsa-da, uning amaliy faoliyatga transformatsiyasi yetarli darajada shakllanmagan. Bu esa ta'lim jarayonida nazariy bilimlarning amaliy ijtimoiy faoliyat bilan uzviy bog'lanmaganligini anglatadi. Shu jihatdan kompetensiyaviy yondashuvning asosiy talabi — bilim, qadriyat va amaliy faoliyatning integratsiyasi — amalda to'liq ta'minlanmaganligini ko'rsatadi.

Motivatsion-qadriyatli komponent tahlili natijalari talabalarda Vatanga muhabbat va milliy g'urur hissi mavjud bo'lsa-da, ularning barqaror ijtimoiy motivatsiyaga aylanish darajasi o'rtacha ekanligini ko'rsatdi. Bu holat N. Egamberdiyeva va M. Quronovlarning ma'naviy-axloqiy tarbiya konsepsiyalarida qayd etilgan qadriyatlarning ichki e'tiqodga aylanishi zarurligi haqidagi ilmiy xulosalar bilan mos keladi. Demak, vatanparvarlikni shakllantirishda tashqi ta'sir (ma'ruza, targ'ibot)dan ichki motivatsion ehtiyojga o'tish mexanizmlarini kuchaytirish muhimdir.

Emotsional-irodaviy komponent bo'yicha olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, talabalarda vatanparvarlikka oid ijobiy emotsiyalar mavjud bo'lsa-da, murakkab ijtimoiy vaziyatlarda barqaror iroda va faol pozitsiyani saqlab qolish darajasi yetarli emas. Bu holat shaxsning refleksiv faoliyati va ijtimoiy mas'uliyatini rivojlantirishga qaratilgan maxsus pedagogik texnologiyalar zarurligini asoslaydi. Ayniqsa, muammoli vaziyatlar, loyiha asosida o'qitish va ijtimoiy amaliyotga yo'naltirilgan metodlar bu komponentni rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Faoliyatli komponent tahlili esa talabalarning ijtimoiy tashabbuslarda

ishtiroki nisbatan cheklanganligini ko'rsatdi. Bu holat ta'lim jarayonining auditoriya bilan cheklanib qolayotganini, real ijtimoiy muhit bilan integratsiya yetarli emasligini anglatadi. A.S. Makarenko tomonidan ilgari surilgan jamoaviy faoliyat orqali tarbiyalash g'oyasi hamda zamonaviy service learning (ijtimoiy xizmat orqali o'qitish) yondashuvlari aynan ushbu muammoni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Tadqiqot jarayonida ishlab chiqilgan integrativ pedagogik model samaradorligi eksperimental natijalar orqali tasdiqlandi. Bu modelda ma'ruza va nazariy bilimlar, interaktiv mashg'ulotlar, ijtimoiy loyihalar hamda refleksiv tahlil uzviy tizim sifatida birlashtirilgani talabalarda vatanparvarlik kompetensiyasining barcha komponentlarini kompleks rivojlantirishga imkon yaratdi. Ayniqsa, amaliy faoliyatga yo'naltirilgan bosqichlar kompetensiyaning barqaror shakllanishida hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qildi.

Umuman olganda, olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish jarayoni faqat tarbiyaviy ishlar majmui emas, balki ilmiy asoslangan pedagogik tizim sifatida qaralishi lozim. Ushbu tizimda shaxsning ichki

motivatsiyasi, qadriyatlar tizimi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy faolligi o'zaro integratsiyada rivojlanishi zarur. Shu nuqtai nazardan, vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning samaradorligi ta'lim mazmuni, metodlari va tashkiliy shakllarining uyg'unligiga bevosita bog'liq ekanligi aniqlanadi.

XULOSA

Talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish muammosi zamonaviy pedagogika fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida o'zining nazariy va amaliy ahamiyati bilan ajralib turadi. Olib borilgan ilmiy tadqiqot natijalari ushbu kompetensiyaning shakllanishi murakkab, ko'p bosqichli va integrativ pedagogik jarayon ekanligini tasdiqladi. Vatanparvarlik kompetensiyasi shaxsning bilim, qadriyat, motivatsiya va amaliy faoliyat birligida namoyon bo'ladigan ijtimoiy-pedagogik sifat sifatida shakllanishi ilmiy asoslab berildi.

Tadqiqot jarayonida olingan natijalar talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasining kognitiv, motivatsion-qadriyatli, emotsional-irodaviy va faoliyatli komponentlari o'zaro uzviy bog'liqlikda rivojlanishini ko'rsatdi. Shu bilan birga, amaldagi ta'lim jarayonida ushbu komponentlarning

to'liq integratsiyasi yetarli darajada ta'minlanmaganligi aniqlanib, bu holat vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatayotganligi qayd etildi.

Nazariy tahlillar va empirik natijalar shuni ko'rsatdiki, talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishda kompetensiyaviy yondashuv, aksiologik yondashuv, faoliyatli yondashuv hamda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillarini uyg'unlashtirish yuqori pedagogik samaradorlikka erishish imkonini beradi. Xususan, milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, ma'naviy-ma'rifiy faoliyat hamda ijtimoiy loyihalar bilan boyitilgan ta'lim mazmuni talabalarda Vatanga sadoqat va fuqarolik mas'uliyatini kuchaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Eksperimental tadqiqot natijalari ishlab chiqilgan integrativ pedagogik modelning samaradorligini tasdiqladi. Mazkur model asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida talabalarning vatanparvarlik kompetensiyasi komponentlari sezilarli darajada rivojlanganligi, ayniqsa ularning ijtimoiy faolligi va amaliy ishtiroki ortganligi aniqlandi. Bu esa vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishda nazariy bilimlardan amaliy faoliyatga o'tish

mexanizmlarini kuchaytirish muhimligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish uzluksiz ta'lim tizimi doirasida maqsadli, ilmiy asoslangan va innovatsion pedagogik texnologiyalarga tayangan holda amalga oshirilishi zarurligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, mazkur jarayonda o'qituvchi-pedagoglarning kasbiy kompetensiyasi, ta'lim muhitining tarbiyaviy salohiyati

hamda ijtimoiy hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, talaba-yoshlarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishning samarali pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish milliy ta'lim tizimini rivojlantirish hamda yosh avlodning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlashning muhim omili sifatida e'tirof etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. New York: Macmillan.
2. Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Continuum.
3. Maslow, A. H. (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.
4. Rogers, C. R. (1969). *Freedom to Learn*. Columbus: Charles Merrill.
5. Suxomlinskiy, V. A. (1979). *Yurakni bolalarga beraman*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
6. Makarenko, A. S. (1955). *Pedagogik poema*. Moskva: O'qituvchi.
7. Leontyev, A. N. (1977). *Faoliyat. Ong. Shaxs*. Moskva: Politizdat.
8. Rubinshteyn, S. L. (1989). *Umumiy psixologiya asoslari*. Moskva: Pedagogika.